

Esterházy-kincsek az Iparművészeti Múzeumban

Bíborban, bársonyban

Történelemlévkönyvekből rémlő nevek, dátumok, kastélyok és várak – az ember azt hiszi, tudja, kik azok az Esterházyak. Az Iparművészeti Múzeum most a kismartoni Esterházy Magánalapítvánnyal közösen pompás tárlatot rendezett a nagynevű történelmi család évszázados műgyűjteményéből.

Az aranycsipkékből „szőtt” serlegek és díszpajzsok, ezüsfonállal kivarrott páncél alá való ingek és dolmányok, hajó alakú esküvői násfák formájában most érzéki benyomást szerezhetünk arról, hogyan festett, mit jelentett a tárgyak kézzelfogható nyelvén a sokat emlegetett történelmi nagyság. A sok bíbor, bársony, ékszer és bútórészben a család Fraknó várában őrzött magánkincstárából, valamint az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből érkezett. A nálunk őrzött kincsek valamivel hányatottabb sorsúak: a háború alatt az Esterházyak Titok utcai palotájának pincéjében lapultak, ahol viszont bombatalálat érte őket. Négy év múltán ásták elő őket a romhalmaz alól.

Csak úgy zúdul a sok tudnivaló. Kiderül, hogy 1612-ben kérte Esterházy Miklós II. Mátyástól Munkács várát, s 1669-ben alapított akkorra már országgrésnyű birtokaiból oszthatatlan, egyenes ágon öröklődő családi hitbizományt Esterházy Pál – Galánta, Kisvárdra, Pápa, Csobánc, Kismarton, Léka már mind ott van a listán. A két dátum között eltelt pár évtized a család viharos felemelkedésének időszaka. S mint minden dúsgazdag arisztokrata család a barokk korban, hatalmukat hangsúlyozandó, műgyűjteményt alapítottak nekik is: a török elleni háborúra épült, később harcászati jelentőségét vesztő Fraknó vára lett a családi ősgaléria, az európai manierista, barokk iparművészet legkitűnőbb műhelyeiből származó szépséges alkotások „házimúzeuma”.

Egyben az egyetlen a barokk kor hazai gyűjteményei közül, amely épen átvészelt az évszázadokat. Közülük látható most 131 műtárgy.

A smaragddal, rubinnal, türkizzel kirakott 1600-as évekbeli díszkardok, dísztörök, Boroszlórol, Augsburgból, Prágából, Bécsből származó, gyöngyházkagylóba

épített vagy násfakkal díszített serlegek, díszkulacsok szépek, sőt: nagyon szépek. Ennél is érdekesebb, ahogy tárlóról tárlóra nyomon követhető a családtörténet. Rögtön kiderül, mi kellett az olajkép alapján büszke tekintetű gróf

Esterházy Miklós gyors érvényesüléséhez. Megkerülhetetlen volt a hadisiker: a boszniai pasa ellen 1623-ban aratott vitathatatlan győzelem Érsekújvárnál, a megszerzett tekintély, amelyet még ellenfelei, az erdélyi Bethlen Gábor vagy I. Rákóczi György is elismertek, s amely alapján 1625-ben a soproni országgyűlés nádorrá választotta a gróft. S kellett az egymást követő jövedelmező, sokszor tárgyalásokkal, diplomáciai megbeszélésekkel egybekötött házasságkötések – mellesleg mind remek alkalom kuriózumszámába menő arany-ezüst ajándékok

„begyűjtésére”. Az első, félhomályban úszó terem közepén kiterített hatalmas, I. Tahmasp perzsa sah udvarát ábrázoló, ma is világritkaságként számon tartott 16. századi iráni selyematlasz falikárpit jól érzékelteti a család gyarapodó tekintélyét és vagyonát. Maguk is készítették tárgyakat, a család címerállatával, a kardos griffel díszített, ékkövekkel kirakott díszpajzsokat, például.

Különlegesen szépek a kiállított öltözékek, a méregzöld olasz bársonyból, aranyos isztambuli selyemszövetből készített menték és dolmányok, tele aranyozott ezüsfonalból készült gombszárakkal, magyar paszománnyal – szemlátomást erős izomzatú, szálfatermetű férfiakra illő harci ingek, esküvői d o l m á n y o k .

Noblesse oblige: a vezekényi csatában a család négy tagja halt hősi halált, köztük a 26 éves László gróf, ki

nek alakja, felmagasztosuló bukása köré jó magyar szokás szerint terjedelmes kultusz kerekedett – mint a szomorú eseményt megörökítő hatalmas augsburgi dísztál mutatja. Dísznyerges, lehelet finomságú aranytegek, sőtétlila selyembársony alapra dolgozott ezüstrátéttal ellátott gyönyörű díszlótakaró, fantasztikus ékkövekkel, ötvösmunkával díszített, hímzett bársony „lópokrócok” – jól érzékeltetik az életmódot.

A szintén nádori címet viselő Esterházy Pál például inkább költeményeket írt, zenét szerzett, – s a rebellis magyar főurak elkobozott vagyonából szorgosan gyarapította a fraknói gyűjteményt, immár hercegként. Esterházy III. Pál Antal

a napóleoni háborúk idején, a bécsi kongresszuson diplomataként szerzett megbecsülést magának és a családnak, a Monarchia angol nagykövetségét képviselte a régió érdekeit – mint a IV. György képmásával ékesített szelence is bizonyítja. A kor ízlésvilágát a Bacchus diadalát hirdető bizarr arany asztali batárok, vagy az akkoriban nagy ritkaság-

számba menő valódi strucctojásból készült csillogóragyogó asztali strucc jól tükrözi. A Fertődön épült kastély eredeti belsőit mutató képek alatt kiállított, a fényképek alapján pontosan beazonosítható bútorok kiváltképp érdekesek, a harangokkal-golyákkal ékesített támlájú székek elképesztőek – a rokokó pompát pedig lassan felváltja a neoklasszicizmus iránti hódolat, a bútorok egyszerűbb, szigorúbb formavilága – amely azonban már egybeesik a család befolyásának lassú letűntével.

(Megtékinthető december 31-ig.)
TEGYI ENIKŐ

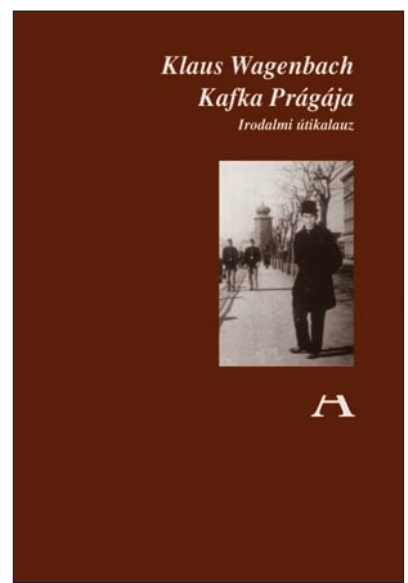
Kafka Prágája; Kosztolányi Dezső összes fényképe

Riadt tekintetek

Alig valami közös akad a két kortárs író pályáján, de kisiújként – a kor ízlésének megfelelően – mindkettőjüket amolyan ideitlen kislányruhába öltöztették büszke szüleik. E szinte megszólalásig azonos képeken Franz és Dezső egyaránt riadtan tekint ránk. És ettől az utókor tekintete is megriad kissé.

Két képeskönyv két íróról, jelentősen eltérő szerkezetű kötetekben. Az első a 20. század egyik legnagyobbjának állít emléket, pontosabban a városnak (alcíme: *Irodalmi útikalauz*), ahol született, és ahol sírja is található. Franz Kafka (1883–1924) számára Prága meghatározó élményt jelentett, és noha a tüdőbetegség miatt rettentően kurtára szabott életében folyvást azt fontolgatta, hogy elköltözik a csaknem szomszédos Berlinbe, tervét külső okok miatt csak az utolsó pillanatban sikerült megvalósítania. Bár talán pszichológiai okok miatt sem volt képes elszakadni a cseh fővárostól – egyik korai levelében írja, hogy Prága „anyácskának karmai vannak”, amelyekkel fogva tartja zsákmányát. De annyi bizonyos, hogy a város a maga kissé középkorias, némileg modernizálódó, de mindenképpen átmeneti jellegével és kulturális sokszínűségével (együtt éltek itt csehek és németek, valamint német nyelvű zsidók, akikhez Kafka is tartozott) nagyvilági bohémosságával, ugyanakkor kisvárosias szűkösségével szinte

ideális közegnek bizonyult az álomszerű, minden mozzanatában sokértelmű kaffkai irodalom kibontakozásához. Jellemző, hogy Kafka a Berlinben töltött utolsó fél évében sem a dübörgő nagyvá-

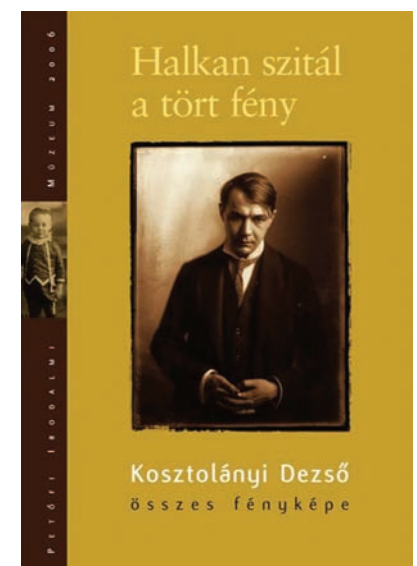

ros központjában, hanem a kertvárosi Dahlemben bérelt lakást. És ez volt életének egyik központi kérdése: Prágában is szinte mániákusan kutatta a céljainak megfelelő környezetet – a kötet-

ben részletesen adatolva követhetjük végig e kilátástalan utat. Mert a munkához csendre vágyott mindenekelőtt, és éppen ezt tagadta meg tőle szeretett-gyűlölt városa. A kötet végiglapozása után azt érezzük, Kafka sehol sem talált volna otthont.

Klaus Wagenbach okosan felépített, áttekinthető szerkezetű, remekül dokumentált könyvecskét szerkesztett, amelyből – mintegy mellékesen – kis összefoglalóját kapjuk Kafka életének és művészetének is. Hogy mit látott Kafka Prágában, hol sétált, milyen kávéházakba, mozikkba járt, hol dolgozott, hol udvarolt – mindez most káprázatosan érdekes fényképekkel és térképekkel illusztrálva, felvillanyozó jegyzetekkel ellátva, *Czeglédi András* értő fordításában tanulmányozható. Persze Wagenbach nem naiv irodalomtudós, nem gondolja azt, hogy a látvány egésze vagy részletek közvetlenül azonosíthatók lennének a Kafka irodalmi műhelyéből előkerült leírásokkal. Csak annyit sugall, hogy mindez feltehetően nem hagyta közömbösen az írókat. És ez aligha tagadható. (*Atlantisz*, 2006, 133 oldal, 2695 Ft)

Kosztolányi Dezső (1885–1936) – ellentétben a minden elismerés nélkül dolgozó Kaffkával – már életében valóságos sztárnak számított, elért minden művészi és társadalmi sikert, ennek megfelelően

meglehetősen sok, az akkori Budapest legjobb fotósai által készített fénykép (és néhány amatőr, valamint profi film is) maradt fenn róla. Örömmel fotózták, hiszen homlokába hulló tincse, szomorkás, ám ezzel együtt sokszor egyenesen huncut, szinte kacér tekintete, hanyag eleganciája mintegy megtestesülése volt a kor költőideáljának. Igen, ő írta a *Bús férfi panaszeit*, gondolhatták a nézők. És valószínűleg szívesen is ült modelt; igen, én írtam a *Bús férfi panaszeit*, mondja nemegyszer tekintete.

A Kovács Ida által szerkesztett friss kötet, amely az összes fennmaradt fényképét közli, ikonográfia és album egyben, ráadásul mintegy kiállítási katalógus ahhoz a tárlathoz, amely *Halkan szítál a tört fény* címmel a Petőfi Irodalmi Múzeumban látható október 28-ig. (*Petőfi Irodalmi Múzeum*, 2006, 144 oldal, 2800 Ft)

– BÁNZA –